

*Олена Ковтун,
Тетяна Мальцева,
Юлія Терещенко
(Харків, Україна)*

ПРОБЛЕМА ПРАКТИЧНИХ ПРОЕКЦІЙ ФІЛОСОФІЇ СПОРТУ: ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Говорячи про окремі проблеми практичного втілення теоретичних засад фізичного виховання та спорту у контексті педагогічної персоналістики, хотілося б зробити акцент на досить важливому моменті, який вже достатньо чітко, як можна побачити, артикулюється у межах сучасних українських досліджень з цієї тематики [3]. Мова йде про те, що фокус пошукових інтенцій у площині педагогічної персоналістики із початком ХХІ століття все більше зміщується до сучасності, а отже аналітиці та систематизації дедалі активніше піддаються наукові та творчі напрацювання наших сучасників. Як зазначає, зокрема, Стражнікова І. В. [3], «такі зрушення, як правило, відбуваються у колі колег, які віддають шану своїм досвідченим наставникам» [3]. Беручи до уваги той факт, що, на відміну від «об'єкту» біографічного дослідження, «педагогічна персоналія – це більше, ніж наукова, освітня або творча біографія, це, радше, персоніфікований процес утворення цінностей культури у межах гуманітарної традиції» [4, с. 42], тобто сприймаючи персоналістику взагалі – як поняття більш широке, можна цілком виправдано говорити і про існування історико-персоналістичного виміру спортивно-педагогічної теорії.

Враховуючи зазначену вище тенденцію «осучаснення» персоналістики, ми теж, у свою чергу, звернемо наразі увагу на актуальні зразки філософського осягнення засад спорту та фізичного виховання, які відбуваються в українському академічному просторі. Одним з таких зразків є приклад наукового проекту київського вченого Ібрагімова М. М., який намагається на широкому історико-філософському та філософсько-теоретичному ґрунті створити «концептуальний дискурс «філософії спорту» як навчальної дисципліни і галузі сучасної філософії» [1, с. 136]. Інтерес цей проект викликає, щонайменше, з двох причин. По-перше, перед нами все ж таки цікава (хоча в цілому й досить передбачувана) екстраполяція суто філософських

концептуалізацій на площину теорії спорту. По-друге, така екстраполяція зайвий раз акцентує «проблемний» (у негативному сенсі) бік справи, притаманний більшості подібних пошукових спроб. Йдеться про те, що коли фокусні феномени у дослідженні належать цілком конкретній життєвій площині, то всі теоретичні розвідки і обґрунтування – нехай і доволі якісні – зазвичай дають занадто мало у плані практичному.

Тим не менш, сам Ібрагімов М. М. зазначає: «Мета нашого дослідження – подолати існуючий у вітчизняній науці розрив між експериментально-прикладними дослідженнями тілесності в галузі спортивного знання і їх філософсько-теоретичними абстрактними узагальненнями, тут практична філософія доцільно спрямовується на певний фрагмент реальності – спортивну реальність» [1, с. 136-137]. Стратегія такого «абстрактного узагальнення» доволі прозора і, зважаючи на актуальний стан справ у сучасній філософії, досить комфортна. Звичайно, що працюючи у проблемному полі подібного характеру, у якості теоретичних базисів доцільно обирати досить широкий спектр сучасних постфеноменологічних та постантропологічних напрацювань. Починає ж Ібрагімов М. М. з феноменології тілесності М. Мерло-Понті, акцентуючи увагу на концептуалізаціях «плоті як стихії», яка перебуває «в основі всього суцього». Дійсно, на відміну від «класичної» гуссерлівської феноменології М. Мерло-Понті сприймав саме фізичне тіло у якості фундууючого чинника для інтенціональності. «Тіло – це те, що надає світу його буттєвість» [1, с. 138], а отже феноменологія у такому разі – це «аметафізичний», як пише Ібрагімов М. М., проект, який здатен подолати зайві екстремалізації жорсткого натуралізму та психологізму. «Тема тілесності у феноменології, з одного боку, є комплементарною темі інтерсуб'єктивності, з іншого – має своїм теоретичним тлом психофізичну проблему, яка вперше в історії європейської філософії постала у вченні Декарта» [1, с. 138]. Стосовно ж картезіанського способу мислення людини М. Мерло-Понті висловлюється наступним чином: «Союз душі та тіла скріплюється не довільною згодою між двома зовнішніми дійовими особами: суб'єктом, з одного боку, об'єктом, з іншого, він здійснюється щомиті в русі екзистенції» [1, с. 138].

Таку думку Ібрагімов М. М. вважає – у загальному плані – маркером певної трансформації, яка відбувається у європейській філософії стосовно погляду на сутність «людського» як такого. При чому, як зазначає автор, відголос цього трансформативного зрушення активно впливає і на сучасну філософію в цілому, і на її український сегмент зокрема. І саме результативні наслідки зазначеної зміни (тобто сукупність сучасних теоретизувань з приводу провідної «онтологічної ролі» тілесності) дозволяють доволі широко та вільно розгортати «філософсько-спортивний дискурс», у межах якого спорт постає як особливе «феноменальне явище», а спортивне змагання – як своєрідна форма «тілесної репрезентації», оскільки як таке воно «містить в собі весь попередній тілесний досвід, виставлений на показ, оприлюднений наявно та одноактно» [1, с. 139].

Рухаючись далі, Ібрагімов М. М. стверджує, що цілком можливо говорити про певний «фізкультурно-спортивний» тип світогляду людини, який є і окремою гранню духовно-практичного модусу взаємодії людини зі світом, і, водночас, предметом нової філософської дисципліни – «феноменології спорту і фізичного виховання». Не зважаючи на те, що з науково-дисциплінарної точки зору ми маємо справу тут із певним «звужуванням», у предметному плані перед нами постає натомість специфічне «розширення». Саме так, адже центральним поняттям для такої варіації феноменологічного дослідження є поняття «фізкультурно-спортивного простору», яке «змістовно включає в себе систему суспільних відносин навколо фізичної культури і спорту в тій чи іншій країні, систему фізичного виховання в ній, рівень фізкультурно-спортивної інфраструктури, де увага зосереджена не лише на змагальній, показовій діяльності спортивних досягнень, а й забезпечується потреба людей у своєму фізичному самовиразі» [1, с. 139].

Отже, як можна побачити, автор робить спробу включити у свою концептуалізаційну роботу завдяки новому поняттю різні виміри соціокультурної реальності, аби останні при цьому набували потрібного «спортивно-філософського» забарвлення. З іншого боку, запозичена феноменологічна «база» дозволяє нюансувати зміст зазначеного вище

«фізкультурно-спортивного світогляду» та говорити про такі атрибуції тілесного досвіду, як «подвійність відчуттів», «афективність», «кінестеза», «спортивне тіло» тощо. [1; 2]

У свою чергу, після попередньої теоретико-філософської «підготовки» буквально одного кроку бракує і до аксіологічного аспекту виконуваного дослідження. Цей крок дійсно необхідний, адже завдяки ньому зазвичай робиться прив'язка до якихось практичних «наслідків» тих чи інших теоретичних побудов. У даному випадку аксіологічна функція фізкультурно-спортивного простору стверджується через ціннісну роль, яку мають відігравати приналежні цьому простору практики та інституції. А відіграють вони її завдяки тому, що являють собою, на думку Ібрагімова М. М., певні «медіуми» суспільно значущих ідей. Тобто спортивна сфера виступає тут окремим відображенням загального культурно-цивілізаційного процесу. Більш того, сфера таких ідей якимось чином конкретизується на рівні практики окремого спортсмена, його тренера і навіть глядачів спортивних змагань. Отже, у контексті «пошуку шляхів підвищення професійної та педагогічної майстерності тренерів» [1, с. 139] саме «філософія спорту має надавати спортсмену і його тренеру наснаги, впевненості в собі, у своїх здатностях бути самодостатніми, що означає свободу вибору в поєднанні із особистою відповідальністю» [1, с. 141].

Таким чином, ми знов повертаємось до зазначеного вище факту «амбівалентної якості» подібних теоретичних проектів. Так, дійсно «у полі сучасної філософії, яка рефлектує над проблемами людського буття, присутні: «освітософія», «технософія», «біософія», «валеософія», «екософія» тощо» [2, с. 139], і так, дійсно – «за аналогією можна сконструювати і «спортософію» [2, с. 139], але чи в змозі такий «конструкт» насправді щось дати на рівні конкретної спортивної та спортивно-педагогічної практики – це все ж таки питання. Так, спортивна філософія «вимагає професійної дотепності, тобто переконливості та ефективності пропонованих фізкультурно-спортивних методик для різних категорій населення» [2, с. 141], але чи не є це загальною

методичною вимогою для процесу навчальної адаптації будь-якого теоретичного матеріалу чи комплексу практичних компетенцій?

Цілком можливо, що така своєрідна «спортософія» може виступати як «засіб розвитку свідомості людей у її мотивації до фізкультурно-спортивної діяльності» [2, с. 141], але якщо результат цієї доволі цікавої і, у певному розумінні, масштабної теоретичної роботи конкретизується на практиці лише у якості якоїсь мотиваційної «компоненти», то чи це не буде певною формою «неспіврозмірності» та показником «неефективності», або навіть – «зайвості»?

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ібрагімов М. М. Феноменологія «тілесного досвіду» у фізкультурно-спортивній експлікації / М. М. Ібрагімов // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. – 2013. – № 1064. Серія «Філософія. Філософські перипетії». – С. 135-142.
2. Ібрагімов М. М. Спортософія: проблеми становлення і перспективи розвитку / М. М. Ібрагімов // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. – 2014. – № 1116. Серія «Філософія. Філософські перипетії». – С. 137-142.
3. Стражникова И. В. Вопросы персоналистического направления исследований в истории педагогики Западного региона Украины : [электронный ресурс] / И. В. Стражникова // Аргіорі. – 2014. – № 4. Серія «Гуманитарные науки». – Режим доступа : <http://argiori-journal.ru/seria1/4-2014/Strazhnikova.pdf>.
4. Сухомлинская О. В. Историко-педагогический процесс: новые подходы к общим проблемам / О. В. Сухомлинская. – Киев : А. П. Н., 2003. – 68 с.